

Integrációs lehetőségek a felsőoktatásban – a kéttanáros modell

Gelencsérné Bakó Márta¹

1. Bevezetés

Az oktatási rendszer és ezen belül az inkluzív oktatás stratégiai eltérések, Európa országokban különböző módok váltak általánossá. Az úgynevezett „egyutas” (one-track) megközelítési módban az intézményesített külön nevelés-oktatás megszűnt, csak integrált körülmények között foglalkoznak az atipikus fejlődésmenetű gyermekkel, tanulókkal, például Svédországban, Olaszországban, Spanyolországban, Norvégiában, Cipruson. A „kétutas” (two-track) megközelítésű mód jellemzője, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók nevelése-oktatása kizárólag speciális intézményekben történik, és gyakran külön jogi szabályozás vonatkozik rájuk, például Belgiumban, Svájcban. A „többutas” (multi-track) megoldás során több lehetőség kínálkozik a sajátos nevelési igényű kliensek fejlődésének biztosítására, kiépített rendszerek segítségével, például Dániában, Franciaországban, Lengyelországban, Ausztriában, Finnországban, az Egyesült Királyságban (Vargáné, 2004).

Magyarország számára az Európai Unióhoz való csatlakozás lendületet adott az integrációs szemlélet terjedésének (Mesterházi, 2002). A fogyatékos személyek társadalmi integrációjának megvalósulása érdekében a többségi intézmények számára ma már bevált gyakorlat a sajátos nevelési igényű gyermekek fogadása, nevelése, oktatása. Az integrált nevelés azt a célt tűzi ki maga elé, hogy minden gyermek – a törvényi szabályozók által támogatva – megkülönböztetés nélkül vehessen részt az intézményes nevelésben, melynek meghatározó eleme a szemléletmódváltás (Csányi, 2007; 2000).

Ez a folyamat az elmúlt évek (évtizedek) alatt a közoktatás színteréről fokozatosan beépült a felsőoktatás rendszerébe is. Ezért meghatározó a jövő diplomás szakemberei számára, hogy a felsőoktatás folyamatában is biztosított legyen számukra az egyéni megsegítés, differenciálás. Ebbe a folyamatba a felsőoktatásban dolgozó oktatókat és kutatókat is be kell vonni oly módon, hogy megismerjék az érintett populáció jellemzőit és azokat az új, hatékony módszereket, attitűdformáló eljárásokat, melyek biztosítják a hallgatók számára a diploma megszerzést, ami lehetővé teszi a későbbiekben a sikeres társadalmi participációt.

1.1. Sajátos nevelési igény vs. fogyatékoság

A felvetés sok emberben komoly dilemmát okoz. A sajátos nevelési igény nemzetközi szinten igen különböző, akár besorolás, ellátásra jogosító kritériumok vagy szakemberek szintjén. A sajátos nevelési igény (SNI) megnevezést a hazai szakpolitika az angol *special educatio-*

¹ MATE Kaposvári Campus, Neveléstudományi Intézet, Gyógypedagógiai Tanszék docense, gelencserne.bako.marta@uni-mate.hu, <https://orcid.org/0009-0005-2145-4268>

nal needs meghatározásból fordította (Kállai és Mile, 2020). Jogi terminológia, melyet kimondottan a köznevelés/közoktatás területén alkalmazunk. A 2011. évi CXCV tv. a Nemzeti köznevelésről a 4. § 25. az alábbiakban határozza meg a gyermekek, tanulók körét: „sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló: az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus-spektrumzavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartás-szabályozási zavarral) küzd.”

Amint a tanuló bekerül a felsőoktatásba vagy a munka világába, a sajátos nevelési igény helyett a fogyatékos személy/hallgató megnevezés illeti meg jogi értelemben. A besorolásokhoz különböző diagnózisok tartozhatnak. A következőkben azokat soroljuk fel, amelyek megjelenhetnek a felsőoktatásban:

- mozgásfogyatékoság,
- érzékszervi fogyatékoság (látás, hallás),
- beszédfogyatékoság,
- autizmus-spektrumzavar,
- egyéb pszichés fejlődési zavar: súlyos tanulási zavar [pl. írás- (diszgráfia), olvasási (diszlexia), számolási (diszkalkulia) zavar, vagy magatartás és hiperaktivitás zavara (ADHD)].

A felsoroltak közül természetesen vannak kategóriák, melyek felnőttként is bár továbbra is fellelhető a tünetegyüttes az érintett személy mindennapi életét jelentősen nem befolyásolja.

Ezért fontos és meghatározó, hogy a hallgatók akadálymentesítése a felsőoktatásban is megjelenjen, a rámpa, az indukciós hurok, a felolvasó programok mellett a differenciálás szintjén is, melynek során képességeiknek megfelelően, de a követelményszinthez igazodva kapják a tananyagtartalmat és a feladatokat.

2. A módszer részletes bemutatása – a kéttanáros modell

A fogalomhoz több meghatározás is rendelkezhető: együtt-tanítás, társtanítás (angolul: Co-Teaching). A módszer lényege, hogy az osztályban, csoportban levő oktatók a kiválasztott stratégiát a csoport képességstruktúrájához és a tananyaghoz igazítva választják ki. Magyarországi viszonylatban a köznevelés színterén egyikük a gyógypedagógus, a másik a többségi pedagógus (tanító vagy tanár). A felsőoktatásban a megvalósítás két oktatóra vonatkoztatva értendő.

A hazai neveléstudományi kutatások száma a kéttanáros modell tekintetében igen szerénynek mondható, ezért az angolszász szakirodalom ide vonatkozó stratégiáit mutatom be részletesen. Cook és Friend (1995) felteszik a kérdést, hogy a diákok milyen mértékben profitálnak az együtttanítás folyamatában. Melyek azok a paraméterek, amelyek segítenek meghatározni a Co-Teaching megfelelőségét? Indoklásukat az alábbi négy pontban foglalták össze:

1. „Növelje az oktatási lehetőségeket minden diák számára.
2. A program intenzitásának és folyamatosságának javítása.

3. Csökkentse a speciális igényű tanulók megbélyegzését.
4. A tanárok és a kapcsolódó szolgáltató szakemberek támogatásának növelése” (Cook és Friend, 1995, p. 3).

2.1. A kéttanáros modell stratégiái és alkalmazásának jellemzői

A Co-Teaching stratégiái közül Cook és Friend (1994; 2004) hat megvalósulási típust ír le, melyek a következők:

- One teach, one observe – „Egy tanít, egy megfigyel”
- One teach, one drift – „Egy tanít, egy mozog”
- Parallel teaching – „Párhuzamos tanítás”
- Station teaching – „Tanítás állomásoknál”
- Alternatív teaching – „Alternatív tanítás”
- Team teaching – „Csapatban tanítás”

A következőkben ezeket a típusokat részletesen mutatom be, kiegészítve az alkalmazási lehetőségekkel².

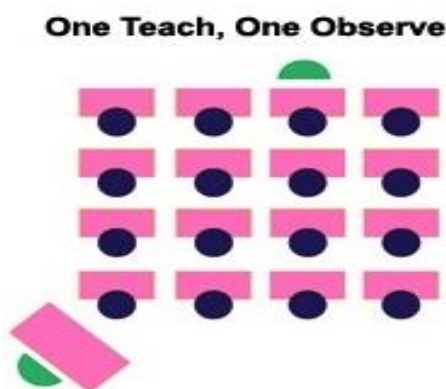
Teljes osztályra, csoportra vonatkozó stratégiák:

a) Egy tanít, egy megfigyel – One Teach, one Observe

Ebben a stratégiai formában lehetőség nyílik az egyik oktató számára a tanulók és a társoktató megfigyelése. Előre meg kell határozni a megfigyelési szempontokat, hogy mely információkra irányul, majd az órát követően ezt közösen elemzik. Az óravezetés frontális. A tantermi elrendezést az 1. ábrán mutatja be.

Alkalmazási lehetőségek:

- új tanítási helyzetek,
- tanulók haladásának ellenőrzése, összehasonlítása,
- tanulói aktivitás, reakciók.

1. ábra.

Forrás: UCM honlap

<https://sites.google.com/a/ucmo.edu/ucm-co-teaching/strategies/wholeclass>
[2023.07.15.]

² A stratégiákhoz tartozó kiegészítés és minden kép a UCM (University of Central Missouri) Co-Traininget bemutató honlapjáról származik <https://sites.google.com/a/ucmo.edu/ucm-co-teaching/Co-TeachingTraining> [2023. 07. 15.]

b) Egy tanít, egy asszisztál – One Teach, one Assist

Cook és Friend ezt a stratégiát One teach, one drift – „Egy tanít, egy mozog” stratégiának is nevezi. Az egyik oktató a tanítás folyamatát végzi, míg a másik segíti, motiválja az elmaradókat, a kevés önbizalommal rendelkezőket. A szerepek óra közben kevésbé cserélhetők. Az óravezetés frontális. A tantermi elrendezést a 2. ábrán szemléltetjük.

Alkalmazási lehetőségek:

- atipikus fejlődésmentű diákok esetében,
- személyes megsegítés,
- ismeretanyag elsajátításának értő magyarázata

2. ábra.

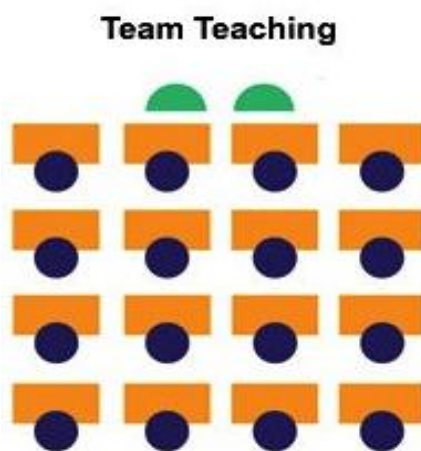
Forrás: UCM honlap
<https://sites.google.com/a/ucmo.edu/ucm-co-teaching/strategies/wholeclass>
 [2023. 07. 15.]

c) Csatában tanítás – Team Teaching

Mindkét oktató aktív részese a tanórának, egyenrangú félként tanítanak, a hatásköröket előre megosztják. Előre egyeztetik az óra menetét, megosztják a feladatokat, utasításokat, de egymást kiegészíthetik, és figyelnek a segítség lehetőségére. Az óravezetés frontális. A tantermi elrendezés a 3. ábrán látható.

Alkalmazási lehetőségek:

- új ismeretanyagnál a különböző nézőpontok megjelenítése az oktatók részéről,
- két oktató figyeli a támogatás lehetőségét.

3. ábra.

Forrás: UCM honlap
<https://sites.google.com/a/ucmo.edu/ucm-co-teaching/strategies/wholeclass>
 [2023. 07. 15.]

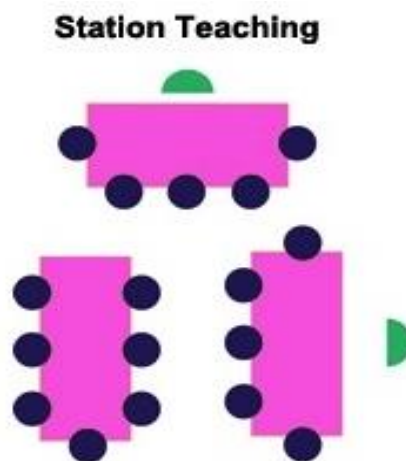
Osztott osztálystratégiák

d) Állomástanítás – Station Teaching

A tananyag tartalmát és a tanulókat is elosztják az oktatók, de mindegyik csoporttal foglalkoznak forgószínpadszerűen. Van egy olyan „állomás”, amely független, itt mindegyik tanár dolgozik a tanulókkal egyéni vagy páros munkaformában. Az óravezetés csoportmunka formájában valósul meg. A tantermi elrendezést a 4. ábrán mutatjuk be.

Alkalmazási lehetőségek:

- összetett, de nem hierarchikus tartalmak,
- ismétlések, összefoglalások.

4. ábra.

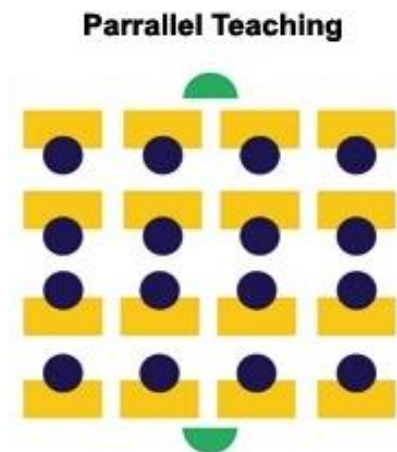
Forrás: UCM honlap
<https://sites.google.com/a/ucmo.edu/ucm-co-teaching/strategies/split-class-strategies> [2023. 07. 15.]

e) Párhuzamos tanítás – Parallel Teaching

Mindkét oktató azonos tartalmat tanít és azonos módszert alkalmaz, egyszerre vezetik a tanórákat, de „felosztják” az osztály létszámát. Így több lehetőség adódik a tanórai aktivitás támogatására a pedagógus részéről. A két részre bontás ellenére frontális tanulásszervezés folyik. A tantermi elrendezést az 5. ábrán láthatjuk.

Alkalmazási lehetőségek:

- ismeretanyag elsajátításának facilitálása,
- támogatja a hallgatói aktivitást, kommunikációt, tudásszint ellenőrzését.

5. ábra.

Forrás: UCM honlap
<https://sites.google.com/a/ucmo.edu/ucm-co-teaching/strategies/split-class-strategies> [2023. 07. 15.]

Kiscsoportos stratégiák

f) Alternatív tanítás – Alternative Teaching

Ez a tanítási stratégia minden tanuló számára lehetőséget biztosít ugyanazon tananyag elsajátítására, feldolgozására, de eltérő módon. Az egyik oktató a csoport nagyobbik felével halad a tervezett tantervi menet alapján, míg a másik ugyanazt a tartalmat a kisebb csoporttal más módszerrel, eszközökkel közelíti meg. A tantermi elrendezést a 6. ábrán szemléltetjük.

Alkalmazási lehetőségek:

- differenciálás kiváló módja a különböző képességprofilú hallgatók esetében,
- azonos tartalom, de eltérő módszerek, eszközök.

6. ábra.

Forrás: UCM honlap

<https://sites.google.com/a/ucmo.edu/ucm-co-teaching/strategies/small-group-strategies> [2023. 07. 15.]

g) Kiegészítő tanítás – Supplemental Teaching

A stratégia során az egyik oktató halad az elvárt előírásoknak megfelelően, míg a másik eltérő tananyagtartalommal is bővítheti az ismeretkört, vagy újratanítt és átismételt részeket. A tantermi elrendezést a 7. ábrán mutatjuk be.

Alkalmazási lehetőségek:

- tananyagrészek újratanítása,
- új információval való kiegészítés.

7. ábra.

Forrás: UCM honlap

<https://sites.google.com/a/ucmo.edu/ucm-co-teaching/strategies/small-group-strategies> [2023. 07. 15.]

2.2. Pozitívumok és dilemmák

A kéttanáros modellel ismerkedő pedagógusok olykor azt a megállapítást fogalmazzák meg legtöbbször, hogy rengeteg időt és energiát vesz igénybe ez a tanulásszervezési mód. Ez első megközelítésre valóban így tűnhet, de mindez a befektetett munka teljes egészében megtérül az érintett hallgató, a társak és az oktatók szemszögéből is.

A diagnózissal rendelkező diákok új megküzdési stratégiákat ismerhetnek meg a konfliktuskezelés, a problémamegoldás mellett. Fontos továbbá a közösségben betöltött szerepük alakulása, mert ez jelentős hatással bír a többdimenziós társadalmi szintér működésében.

Meghatározó a befogadó közösség tagjaira is, mert a teljes közösség gazdagodik az integráció által. Hatással van a hallgatótársak érzelmi és szociális területeinek fejlődésére. Megismerik, megtanulják az elfogadást, a segítségnyújtás módjait, felfedezik sajátos nevelési igényű társaik pozitív tulajdonságait, és várhatóan felnőttként elfogadóbb attitűddel fordulnak sajátos helyzetben lévő embertársaik felé. Közösségként megtapasztalják az együttműködés különböző formáit, dimenzióit.

Az oktatók tekintetében is történnek változások, könnyebben alakul a hallgatókkal való kapcsolatuk. Aktív részesei lehetnek szakmai fejlődésüknek, melynek alakítása a munka világában hozza meg a beteljesedést.

3. Részösszefoglalás

Európa országaiban nem csupán a fogalmak megalkotása, hanem a tartalommal való megtöltésük is jelentős eltéréseket mutatnak, pl. az inkluzív stratégiák vagy a sajátos nevelési igény tekintetében. Ebben a szerteágazó rendszerben az Európai Unió oktatással kapcsolatos ajánlásai próbálnak egy irányba vezető utat mutatni.

A kéttanáros modell meghatározásához több fogalom is rendelkezhető: együtt-tanítás, társtanítás (Co-Teaching). A tanulmányban bemutatásra kerültek a teljes osztályra, csoportra vonatkozó stratégiák, valamint az osztott osztály és a kiscsoportos stratégiák. A módszer lényege, hogy az osztályban, csoportban levő oktatók a kiválasztott stratégiát a hallgatók képességstruktúrájához és az ismeretanyaghoz igazítva valósítják meg (a két oktató együtt). Ebben a tevékenységi formában a hallgatók és az oktatók is profitálnak, mert a tanulás, tanítás folyamatát valódi flowélményként tapasztalhatják meg.

4. Feladatok, gondolkodtató kérdések

- Határozza meg a kéttanáros modell/együtt-tanítás és az együttműködés lényegét, valamint különbözőségeit!
- Melyek a kéttanáros modell/együtt-tanítás feltételei?
- Sorolja fel, mely összetevők befolyásolják a kéttanáros modell/együtt-tanítás minőségét?
- Milyen szervezési feladatokat kell egyeztetni a kéttanáros modell/együtt-tanítás megvalósítása előtt a társoktatóval?

- Miért meghatározó a csoport vagy osztály dinamikája a kéttanáros modell/együtt-tanítás során?
- Milyen elvárásokat fogalmaznak meg a tanóra különböző részeinél a hallgatókkal szemben a kéttanáros modell/együtt-tanítás alkalmazásakor?
- Miként valósul meg az értékelés a tanórán a kéttanáros modell/együtt-tanítás alkalmazásakor?
- Tervezze meg (társoktatóval) egy kiválasztott tananyag feldolgozását a kéttanáros modell valamely stratégiájával!

5. Irodalom

- Cook, L. és Friend, M. (2017). Co-Teaching: Guidelines for Creating Effective Practices. In: *Focus on Exceptional Children*, 28(3), pp. 1–16. <https://doi.org/10.17161/foec.v28i3.6852>
- Cook, L. (2004) *Co-Teaching: Principle, Practice, and Pragmatics*. Northridge, California. [online] <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED486454.pdf> [2023. 08. 22.]
- Csányi, Y. (Szerk., 1993). Együttnevelés – Speciális igényű tanulók az iskolában. In: *Altern füzetek* 5. Iskolafejlesztési Alapítvány. OKI Iskolafejlesztési Központ.
- Csányi, Y. (2000). A speciális nevelési szükségletű gyerekek és fiatalok integrált nevelése-oktatása. In: Illyés, S. (Szerk.), *Gyógypedagógiai alapismeretek*, (pp. 377–408). Budapest: Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar,
- Csányi, Y. (2007). Integráció és inklúzió. Nemzetközi és hazai körkép. In: Girasek, J. (Szerk.), *Inkluzív nevelés – A tanulók hatékony megismerése*, (pp. 138–163). Budapest: SuliNova.
- Kállai, G. és Mile, A. (2020). A Sajátos nevelési igények és befogadó nevelés Európában. In: *Educatio* 29(3), pp. 363–378. <https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.3.3>
- Mesterházi, Zs. (2002). Integrált nevelés a nemzetközi és a hazai oktatásszervezésben. In: *Gyógypedagógiai Szemle*, 30(1), pp. 10–13.
- Némethné, T., Á. (2009). Tanári attitűdök és inkluzív nevelés. In: *Magyar Pedagógia*, 109(2), pp. 105–120.
- Vargáné, M., L. (2004). *Sajátos nevelési igényű tanulók együttneveléséről - pedagógusoknak, intézményvezetőknek*. [online] <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/sajatos-nevelesi-igenyu/sajatos-nevelesi-igenyu-090617-2> [2023. 08. 22.]
2011. évi CXCV. tv. a Nemzeti köznevelésről. [online] <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv> [2023. 08. 22.]
- UCM (University of Central Missouri) Co-Training. [online] <https://sites.google.com/a/ucmo.edu/ucm-co-teaching/Co-TeachingTraining> [2023. 08. 22.]

6. A gyakorlati alkalmazást segítő weboldalak, videók linkje (Linkek és képernyőfotók)

- Co Teaching Models: Strategies and Planning <https://www.youtube.com/watch?v=BDTrcG4NuZ8> [2023. 08. 27.]
- Six Co-Teaching Strategies https://www.youtube.com/watch?v=RWB8cg0K3DE&list=PLCDsTyftAA2D_buI_Rti5phLZ1DdFsAMc [2023. 08. 25.]
- Co-Teaching Top Ten Tips Video https://www.youtube.com/watch?v=_Q1109K5HFI [2023. 08. 26.]